

TURİSTİK YÖRELERDE DÖVİZ BÜFELERİ KULLANILMAK SURETİYLE OLUŞAN VERGİ ZİYAI

Şevket KISA*

Ülkemiz ekonomisinde ihracat gelirlerinden sonra önemli bir kalemden turizm gelirleri oluşturmaktadır. Ülkemizde hızla artan turistik yatak kapasitesi ve turiste verilen hizmet anlayışındaki değişme ve gelişmeler turizmi vazgeçilmez gelir unsurlarından biri olarak ortaya çıkarmıştır.

Bu yazımızın ana konusunu yabancı turistlerin ülkemizde yapmış olduğu harcamalar yine aynı zamanda bu harcamalar ülkemiz gerçek ve tüzel kişilerinin gelirlerini oluşturduğundan, elde edilen bu gelirlerin vergi dışı kalmasına yönelik işlenen bir yöntem üzerinde durulması oluşturacaktır.

İzlenen yönetime değinmeden önce kısaca döviz büfelerinin kuruluş ve işleyişleri ile yabancı turistlerin harcamalarıyla ilgili ödeme şekilleri üzerinde kısaca durmakta yarar görüyoruz.

I- DÖVİZ BÜFELERİ :

Genel anlamda döviz büfeleri olarak bilinen kuruluşlar resmi anlamda ise yetkili müesseseler olarak adlandırılmaktadır. Döviz büfeleri, faaliyetlerinin dayanağını Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Kararın 2/ c maddesinden almaktadır. Bu dayanağa göre döviz büfeleri; "Bakanlıkça tespit edilen usul ve esaslar çerçevesinde döviz, kıymetli maden ve kıymetli taşlara ilişkin işlemler yapmasına izin verilen anonim şirketler" olarak tanımlanmıştır.

Yetkili müesseselerin kuruluş, izin, faaliyet ve denetimine ilişkin usul ve esaslar hakkında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca (Hazine Müsteşarlığı), Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karara ilişkin olarak sırasıyla aşağıdaki tebliğler yayınlanmıştır.

- 20.06.1991 gün ve 20907 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 91-32/5 nolu tebliğ,

- 10.09.1993 gün ve 21694 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 94/32/11 nolu tebliğ,

* Vergi Denetmeni

- 10.04.1994 gün ve 21901 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 94/32/11 nolu tebliğ,

- 07.12.1994 gün ve 22134 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 94/32/12 nolu tebliğ,

- 31.12.1995 gün ve 22510 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 95/32/14 nolu tebliğ, (bu tebliğ 94/32/12 nolu tebliğ'de değişiklikle bulunmuştur.)

Döviz büfelerinin mali anlamda belge düzenleme zorunlulukları, Vergi Usul Kanununun 227 nci maddesinin Maliye Bakanlığına tanıdığı yetkiye istinaden Maliye Bakanlığımız tarafından yayımlanan 226 sıra nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir. Bu tebliğ'e göre döviz büfeleri, (yetkili müesseseler) döviz alım satım işlemlerini "döviz alım belgesi" ve "döviz satım belgesi" ile belgelendirmek zorundadırlar.

II- YABANCI TURİSTLERİN HARCAMALARI VE BU HARCAMALARIN ÖDEME ŞEKİLLERİ:

Yabancı turistler, ülkemizde çok çeşitli amaçlar için gelmekle birlikte genel olarak ülkemize gezme, görme, dinlenme ve eğlenme gayeleri ile gelmektedirler. Yabancı turistlerin bu gayelerini gerçekleştirmek için ülkemize gelmeleri ya ferdi, ya grup şeklinde yada bir organizasyon altında olmaktadır.

Yabancı turistler ülkemize ne şekilde gelirse gelsin ülkemizdeki seyahat dönemleri boyunca ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmet ta-

lebinde bulunurlar. Yabancı turistlerin bu mal ve hizmet taleplerinin karşılanması aynı zamanda turistlerin harcamasını ve ülkemiz ferdi ve kurumsal işletmelerinde gelirlerini oluşturur.

Ferdi veya grup şeklinde ülkemize gelen yabancı turistler ile bir organizasyon adı altında gelen yabancı turistler arasında harcamaların yapılması ve ödenmesi yönünde tek bir fark vardır. O da; Organizasyon çerçevesinde gelen turistler bir kısım mal ve hizmet talep bedellerini daha önceden organizatöre ödemiş olmalarıdır. Diğerlerinde ise yabancı turist mal ve hizmet satın alınması esnasında harcamada bulunur ve bedelini harcama anında öder.

Günümüzde mal ve hizmet satınalma bedelleri çeşitli şekillerde ödenebilmektedir. Genel de ödeme şekilleri;

- Nakit;
- Çek,
- Senet veya
- Kredi kartı ile olabilmektedir.

Yabancı turistlerde ülkemizde genelde şu üç ödeme şeklini kullanılmaktadırlar.

- Nakit (Efektif veya TL.),
- Çek,
- Kredi kartı,

Yabancı turistler, ülkemizde satın aldığı mal ve hizmet bedellerinin ödenmesini çoğunlukla çek veya kredi kartı ile yapmaktadırlar. Çünkü turistler için nakit bulundurma ve ta-

şıma, çalınma ve düşme tehlikesi nedenleriyle risklidir. O nedenle turistler çoğunlukla ödemelerini nakitten ziyade çek veya kredi kartı ile yaparlar.

A- NAKİT

Turist, satın aldığı mal ve hizmet bedelini nakit olarak ödeyebilir. Bu nakit ödeme şekli, ya bulunduğu ülkenin ulusal parası ile yada kendi ülkesinin ulusal parası ile yapılabilir. Birinci durumda turist, kendi ülkesinin ulusal parasını, banka veya yetkili müesseselerde (döviz büfelerinde) bulunduğu ülkenin ulusal parasına çevirtir. Nakit ödemesini bulunduğu ülke ulusal parası ile yapar. İkinci durumda ise turist, kendi ülkesinin ulusal parası yani efektif ile yapar.

Ülkemizde efektif ile döviz kavramları genelde çok karıştırıldığından iki kavrama kısaca değinmek istiyorum.

1- Efektif; Madeni ve banknot şeklindeki yabancı ülke paralarına denir.

2- Döviz; Döviz ise Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu Hakkındaki 32 Sayılı Karar'da; "Efektif dahil yabancı parayla ödemeyi sağlayan her nev'i hesap belge ve vasıtalar" olarak tanımlanmıştır.

Efektif nakit ile eşanlamlı olmakla birlikte döviz ise efektifde içine alan geniş bir kavramdır.

B- ÇEK:

Turist, satın aldığı mal ve hizmet bedelini çek tanzim ederek ödeyebilir. Turistin düzenlediği bu çek kendi ülkesinin ulusal parasını ihtiva

eden bedeli içermektedir. Turistler tarafından da düzenlenen bu çekler çeşitli isimler altında toplanabilmektedir. Bu çekler özelliklerine göre;

- Euroçekler,
- Travellers çekler,
- Banka çekleri,
- Personel çekleri,
- Banker çekleri,
- Sarraf çekleri olarak isimlendirilmektedirler.

Ülkemize gelen yabancı turistlerin yaygın olarak düzenleyip kullandığı çekler, euroçekler veya travellers çekler olmaktadır. Bu nedenle bu yazımız da yalnız bu iki çek türüne değinilecektir.

1- Euroçekler:

Euroçekler Avrupa ülkelerindeki bankalara özgü bir çektir. Bunun nedeni ise çekler üzerinde yapılan düz-mecelikleri önlemeye yönelik Avrupa ülkelerinin geliştirdiği bir yöntemdir.

Avrupalı bir turist (Avusturya, Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere gibi) bulunduğu ülkenin herhangi bir bankasına müracaatla euro çek talebinde bulunabilir. Banka bu talebi değerlendirerek müşterisine euroçek verir. Çeki alan müşteriye bankası tarafından;

- Çek karnesi ve euroçek kartı verilir.

Euroçek kartı üzerinde aşağıdaki bilgiler bulunur.

- Eurochegue ibaresi ve EC harfleri,

- Kredi Kurumunun adı,
- Müşterinin adı ve tatbik imzası,
- Kart ve hesap numarası,
- Geçerlilik süresi,

Bu çek karnesi ve kartını alan Avrupalı turist ülkemize geldiğinde mal ve hizmet satın alma bedellerinin ödemesini euroçek ile yapabilir. Bu çekin faydası hamilinin belli bir sınırı geçmemek üzere başka ülke bankalarından veya döviz büfelerinden kolaylıkla para çekmesini veya alışverişlerinde bir ödeme aracı olarak kullanılabilesini sağlar.

Bu çeklerin belli bir kısmı garanti kapsamındadır. Müşterinin hesabı uygun olsun olmasın o sınıra kadar bedeli ödenir. bu sınır ülke paraları bazında değişmektedir.

Avrupalı turist garanti kapsamına kadar olan kısmını bozdurarak nakit olarak alabileceği gibi mal ve hizmet satın alımlarında garanti kapsamı tutarına kadar veya garanti kapsamı üzerinde de tanzim ederek kullanılabilir.

2- Travellers Çekleri:

Travellers çekleri kelime anlamı olarak seyahat çekini ifade etmektedir. Bu seyahat çeklerine ingilizcede "Travellers veya Travelers" Chegue, Fransızcada "Cheque de Voyage", Almandaca "Reisescheck" denilmektedir.

Yabancı Ülkelerde seyahat eden kişiler bu seyahat çekini kullanmak suretiyle efektif taşımanın sa-kıncalarını gidermektedirler.

Yabancı turist bulunduğu ülkenin

bir banka veya kurumuna müracaatla seyahat çeki edinebilir. Bu edinme şu şekilde olmaktadır; Turist müracaat ettiği banka veya kuruma alacağı seyahat çeklerinin küpürünü, adedini ve döviz cinsini söyler. Örneğin 50 \$ küpürlerden 50 adet istediğini var-sayalım. Banka önceden özel bank-not kağıtlarına basılmış seyahat çeki küpürlerini istenilen adette verir. Verdiği seyahat çeki küpürü tutarı kadar parayı anında müşterisinden alır. Banka verdiği seyahat çeki kü-pürlerinin üst kısmını müşterisine im-zalatır.

Travellers çeki olan yabancı turist seyahat çeki küpüründe yazılı tutar kadar harcama yapabilir. Örneğin her küpür 100 \$ lık olsun her bir çek yaprağı 100 \$ temsil eder ve bu tutar kadar harcama yapabilir veya banka ve döviz büfelerinde nakte çe-virtebilir.

Travellers çekin diğer Euroçekten tek farklı Travellers çekte her çek yaprağı bir miktarı temsil eder ve karşılığı mutlaka vardır. Harcamasını çek düzenleyerek ödeyen kişi tutar kısmına hiçbir şey yazmaz sadece çeki tarih yazarak imzalar. Bu çekte düzenleyenin iki imzası yer alır. Hal-buki Euroçekte ise düzenleyen tek imza atar. Tutar kısmını kendisi yazar. Diğer bir özellik ise bu çekleri belli bir limite kadar garanti kap-samındadır.

Bazı seyahat çeklerinde ise her yerde geçerli veya sadece ilgili alan-da geçerli ibareside yer alabilir.

Seyahat çekleri efektif olmamakla birlikte bir anlamda efektif gibi kabul edilebilir.

Yabancı turist seyahate çıkmadan önce aldığı bu seyahat çeklerini ülkemize geldiğinde peydar peyv eya tamamını banka veya döviz büfelerinde nakde çevirerek harcamada bulunabileceği gibi harcamalarını çek vermek suretiylede yapabilir.

C- Kredi Kartı:

Yabancı turistler ülkelerindeki banka şubelerinden veya kredi kurumlarından aldıkları ve uluslararası geçerliliğe haiz kredi kartları ile ülkemizde de alışveriş yapabilirler. Turist satın aldığı mal ve hizmet bedelinin ödemesini kredi kartı ile yapabilir. Bu tür ödemenin faydası para taşıma riskini asgari düzeye indirmektedir. Bu sistemde ülkemizde giderek yaygın halde kullanılmaktadır. Kredi kartı ile yapılan harcamada, harcama tutarı hesaplar arası aktarım ile gerçekleşmektedir.

III-İZLENEN YÖNTEM

Yabancı turistler ülkemize geldiğinde kaldıkları dönem itibarıyla yapmış olduğu harcamaların bedellerini nakit, efektif, çek veya kredi kartı ile ödemektedirler.

Yabancı turistlere mal ve hizmet sunumunda bulunan ferdi veya kurumsal işletmeler mal ve hizmet sunumu bedellerini ise yukarıda bahsedilen şekillerde turistlerden tahsil etmektedirler.

Ülkemizin ferdi ve kurumsal işletmeleri yabancı turistlere kredi kartı ile yaptığı mal ve hizmet satışlarına herhalukarda belge düzenlemek zorunda ve genelde işletmeler ta-

rafından da kredi kartlı satışlara belge düzenlenmekte ve vergi ziyai asgari düzeyde olmaktadır.

Turistler tarafından satın alınan mal ve hizmet bedellerinin efektif veya TL. olarak ödenmesi durumunda ferdi ve kurumsal işletmelerin bu tür satışlarında belge düzenleme zorunlulukları olmakla birlikte belge düzenleme yetersizdir. Bu noktadaki vergi kaybı yaygın ve yoğun vergi denetimleri ile kavranmaya ve belge düzeni yerleştirilmeye çalışılmaktadır.

Turistler tarafından satın alınan mal ve hizmet bedellerinin euroçek ve/veya travelles çek ile ödenmesi durumunda, çeki alan ferdi veya kurumsal işletmenin çeki banka veya döviz büfesinde bozdurmasına göre belge düzeni ve vergi ziyai değişmektedir.

1- Euroçekler veya Traveller Çeklerin Bankaya Bozdurulması;

Ferdi veya kurumsal işletmeler elindeki Euroçekleri veya Travellers çekleri iştira edilmek üzere çalıştığı banka şubesine vermektedir. Banka şubesi ise aldığı bu çekleri belli bir süre içerisinde iştira ederek ilgili ferdi veya kurumsal işletmenin döviz hesabına aktarmaktadır.

Bu işlemle ferdi veya kurumsal işletmelerin işlemleri kayıtlara girmekte yani gelirleri belgelenmektedir. Bu nedenle ferdi ve kurumsal işletmeler bu tür gelirleriyle ilgili belgelerini herhalukarda düzenlemekle ve vergi ziyağı asgari düzeyde gerçekleştirmektedir.

2- Euroçekler veya Travellers Çeklerin Döviz Büfelerine (Yetkili Müesseseler) Bozdurulması;

Ferdi ve kurumsal işletmeler elinde bulundurduğu Euroçekleri veya travellers çekleri genelde döviz büfelerine bozduurmaktadır. Çünkü bu işlemle ferdi ve kurumsal işletmeler kendilerini perdelemektedirler. Şöyle ki; Mal ve hizmet satımı karşılığı elde ettiği euroçeki veya travellers çeki ilgili işletme arkasını ciro ederek döviz büfesine vermektedir. Döviz büfesinde almış olduğu bu çekleri çalıştığı banka şubesine iştira edilmek üzere vermektedir. Bu işlemle döviz büfesi banka kayıtlarına geçmekte ve işlem döviz büfesi adına gözükmektedir. Ciro eden ferdi ve kurumsal işletmeler ise banka kayıtlarında gözükmemektedir. Bu nedenle ferdi ve kurumsal işletmeler bu tür elde ettikleri gelirlerine belge düzenlememekte ve vergi ziyağı doğmaktadır.

Döviz büfelerinin iştigal konusu döviz alım satım işlemleri olmakla birlikte özellikle turistik yörelerdeki döviz büfeleri yapmış olduğu bu işlemlerle istemiyerekde olsa vergi ziyağına neden olabilmektedirler. Çünkü döviz büfeleri ferdi ve kurumsal işletmelerden aldıkları bu çekler için kimlerden ne miktarlarda çek aldığını belirleyen kayıt tutulmamaktadır. Ancak döviz büfeleri çeklerin karşılıksız çıkması veya hırsızlık gibi nedenlerden dolayı ödenmemesi durumlarında karşılık olarak alınan çeklerin arkasını aldıkları kişilere ciro ettirmektedirler.

Turistik yörelerde turiste yönelik

mal ve hizmet satışında bulunan işletmelerde, belgesiz satışlar yani elde ettikleri gelirlerin bir kısmı döviz büfelerine bozdurulan Euroçek veya travellers çekler ile perdelenmektedir. Böylelikle vergi ziyağı doğmaktadır.

Vergi ziyağının doğumunda döviz büfelerinin kesinlikle kasıtlarının ve hatalarının olmadığına ve ülkemiz için vazgeçilmez birer unsur olduklarına inanıyoruz. Ancak bir kısım mükellefler döviz büfelerinde yapılan bu uygulamanın boşluğunu gördüğünden döviz büfelerini gelirlerini gizlemek için dolaylı olarak kullanmaktadırlar.

Bu konunun döviz büfelerine getirilecek bir zorunluluk ile ortadan kaldırılabileceğine inanıyoruz. Şöyle ki getirilecek düzenlemede; Döviz büfelerinin iştira edilmek üzere ferdi ve kurumsal işletmelerden satın aldığı Euroçek veya travellers çekleri hangi tarihte kimlerden ve ne miktarda aldığını belirleyen bir kaydın tutulması zorunluluğudur.

IV- SONUÇ

Ülkemizde yabancı turistlere yönelik mal ve hizmet satımında bulunan ferdi ve kurumsal işletmelerin bu satışlarının karşılığı aldığı nakit, efektif, çek ve kredi kartına dayalı alacak durumlarında vergi ziyağı farklı farklı ortaya çıkmaktadır.

Yabancı turistin ödemeyi ulusal para veya efektif ile yapması durumunda ferdi ve kurumsal işletmelerin belge düzenlememe ve buna bağlı vergi ziyağı doğabilmektedir. Bu tür ödemelerdeki vergi ziyağı yaygın ve

yoğun vergi denetimleri ile kavranmaya çalışılmaktadır.

Yabancı turistin alışverişini kredi kardi ile yapması durumunda; bu satışı yapan ferdi ve kurumsal işletmeler her alışveriş tutarı kadar belge düzenlemektedirler. Bu tür satışlarda vergi ziyağı yok denecek kadar azdır.

Yabancı turistin ödemeyi euroçek veya travellers çeklerle yapması durumunda vergi ziyağı; bu çekleri alan ferdi ve kurumsal işletmelerin bankaya veya döviz büfelerine bozdurmasına göre değişmektedir.

Çeklerin bankaya bozdurulması durumunda işlemler ilgilinin hesap ve banka kayıtlarına geçtiği ve gözüktüğü için mükellefler bu tür gelirlerini de belgelendirmek zorunda kalmakta ve vergi ziyağı asgari düzeyde gerçekleşmektedir.

Çeklerin döviz büfelerine bozdurulması durumunda ise işlemler ilgilinin hesap ve banka kayıtlarına geçmemekte ve gözükmemektedir. Banka hesap ve kayıtlarında döviz büfesinin ismi gözükmektedir. Bu nedenle bir kısmı ferdi ve kurumsal işletmeler belgesiz satış gelirlerinin bir kısmını döviz büfelerini kullanmak suretiyle perdelemektedirler.

Döviz büfelerinin Euroçek ve travellers çek alımıyla ilgili işlemlerde doğan uygulama boşluğunun özellikle döviz büfelerinin ferdi ve kurumsal işletmelerden aldığı çeklerle ilgili olarak hangi tarihte, kimlerden ne miktarda çek aldığını belirleyen kayıt tutma zorunluluğunun getirilmesi ile doldurulabileceği inancındayız.